การใช้สิทธิซึ่งมีแต่จะให้เกิดเสียหายตามมาตรา 421 กับหลักสุจริตตามมาตรา 5

โดย เอกสยาม ชัยศร ที่ปรึกษากฎหมาย
บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด

> เนื้อหา นี้ เป็น ข้อมูล กฎหมาย ทั่วไป ไม่ใช่ ความเห็น ทางกฎหมาย เฉพาะ กรณี การพิจารณา แต่ละ เรื่อง ต้อง อาศัย ข้อเท็จจริง และ พยานหลักฐาน ของ เรื่อง นั้น ฉบับ ออนไลน์ ที่ ปรับปรุง ล่าสุด อยู่ ที่ https://eksiamlegal.com/articles/abuse-of-rights-section-421.html

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamlegal.com/articles/abuse-of-rights-section-421.html

สาระสำคัญโดยสรุป

- **มาตรา 421 เป็นบทจำกัดการใช้สิทธิ** การใช้สิทธิซึ่งมีแต่จะให้เกิดเสียหายแก่บุคคลอื่น เป็นการอันมิชอบด้วยกฎหมาย ผู้เสียหายจึงเรียกร้องตามหลักละเมิดในมาตรา 420 ได้
- **ถ้อยคำ “มีแต่จะ” ทำให้ขอบเขตแคบ** การใช้สิทธิที่ผู้ทรงสิทธิได้ประโยชน์โดยชอบ แม้ผู้อื่นเสียหาย ไม่เข้ามาตรา 421
- **ศาลสั่งให้ยุติการกระทำได้** คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 12973/2555 ให้เจ้าของที่ดินเปิดร่องน้ำที่กลบเพื่อมิให้เพื่อนบ้านใช้น้ำ
- **การใช้สิทธิโดยมีเหตุอันสมควรไม่เป็นละเมิด** คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2703/2546 และ 4986/2568 ถือว่าการร้องทุกข์หรือการฟ้องคดีเพื่อคุ้มครองสิทธิของตนเป็นการใช้สิทธิโดยชอบ
- **มาตรา 5 ใช้เป็นข้อต่อสู้** คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8727/2561 ไม่ให้ผู้ให้เช่าที่ร่วมทำสัญญาอำพรางอาศัยความไม่สุจริตของตนมาเรียกค่าเช่าและขับไล่
- **ระบบกฎหมายตอบต่างกัน** ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันมาตรา 226 มีถ้อยคำใกล้กับมาตรา 421 ส่วนคดี Bradford v Pickles ของอังกฤษถือว่าแรงจูงใจไม่ทำให้การกระทำที่ชอบกลายเป็นมิชอบ

I. ถ้อยคำของมาตรา 421 และตำแหน่งในกฎหมายละเมิด

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 421 บัญญัติว่า การใช้สิทธิซึ่งมีแต่จะให้เกิดเสียหายแก่บุคคลอื่นเป็นการอันมิชอบด้วยกฎหมาย บทบัญญัตินี้อยู่ถัดจากมาตรา 420 ซึ่งเป็นบทหลักของความรับผิดเพื่อละเมิด จึงทำหน้าที่ชี้ว่าการใช้สิทธิในกรณีใดเป็นการกระทำโดยผิดกฎหมายที่ผู้เสียหายเรียกค่าสินไหมทดแทนได้

โดยปกติ ผู้ที่ใช้สิทธิของตนไม่ต้องรับผิดต่อผู้อื่น แม้การใช้สิทธินั้นจะทำให้ผู้อื่นเสียประโยชน์ เจ้าหนี้ที่ฟ้องลูกหนี้ เจ้าของที่ดินที่ล้อมรั้ว และผู้ประกอบการที่แข่งขันทางการค้า ล้วนทำให้อีกฝ่ายเสียหายในทางใดทางหนึ่ง แต่ไม่ใช่การกระทำโดยผิดกฎหมาย มาตรา 421 เป็นข้อยกเว้นของหลักนี้[1]

> “การใช้สิทธิซึ่ง**มีแต่จะให้เกิดเสียหาย**แก่บุคคลอื่นนั้น ท่านว่าเป็นการอัน**มิชอบด้วยกฎหมาย**” (มาตรา 421)

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamlegal.com/articles/abuse-of-rights-section-421.html

มาตรา 420 กำหนดองค์ประกอบของละเมิดไว้ว่า ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหาย ผู้นั้นทำละเมิดและต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน[2] องค์ประกอบ “โดยผิดกฎหมาย” เป็นจุดที่ผู้ใช้สิทธิมักยกขึ้นต่อสู้ว่าตนมีสิทธิกระทำ ในทางตำรา มาตรา 421 ตอบข้อต่อสู้นี้ โดยกำหนดว่าการมีสิทธิไม่ได้ทำให้การกระทำชอบด้วยกฎหมายเสมอไป ถ้าการใช้สิทธินั้นมีแต่จะให้เกิดเสียหายแก่ผู้อื่น การกระทำนั้นมิชอบด้วยกฎหมาย และเข้าองค์ประกอบของมาตรา 420 ได้

ความหมายของถ้อยคำ “มีแต่จะให้เกิดเสียหาย”

ถ้อยคำ “มีแต่จะ” จำกัดขอบเขตของมาตรา 421 ไว้แคบ ตัวบทไม่ได้ห้ามการใช้สิทธิที่ทำให้ผู้อื่นเสียหาย แต่ห้ามการใช้สิทธิที่ไม่มีผลอื่นนอกจากความเสียหายของผู้อื่น ถ้าผู้ทรงสิทธิได้ประโยชน์ที่กฎหมายรับรองจากการใช้สิทธินั้น เช่น ได้รับชำระหนี้ ได้ใช้สอยทรัพย์สินของตน หรือได้รับความคุ้มครองสิทธิ การใช้สิทธินั้นไม่เข้ามาตรานี้ แม้อีกฝ่ายจะเสียหายมากก็ตาม ข้อเท็จจริงที่ต้องพิสูจน์จึงมีสองส่วน คือผลเสียหายที่เกิดแก่ผู้อื่น และการที่ผู้ทรงสิทธิไม่มีประโยชน์อันชอบจากการกระทำนั้น

บทบัญญัติสามมาตราที่จำกัดการใช้สิทธิ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จำกัดการใช้สิทธิไว้อย่างน้อยสามแห่ง ซึ่งมีองค์ประกอบและผลต่างกัน มาตรา 5 กำหนดมาตรฐานทั่วไปว่าต้องใช้สิทธิโดยสุจริต แต่ไม่ได้ระบุผลของการฝ่าฝืนไว้ในตัวบท[3] มาตรา 421 กำหนดผลไว้ชัดว่าเป็นการอันมิชอบด้วยกฎหมาย ส่วนมาตรา 1337 ในบรรพ 4 ใช้กับกรณีเฉพาะ คือการใช้สิทธิที่ทำให้เจ้าของอสังหาริมทรัพย์ได้รับความเสียหายหรือเดือดร้อนเกินที่ควรคิดหรือคาดหมายได้ว่าจะเป็นไปตามปกติและเหตุอันควร ซึ่งเจ้าของอสังหาริมทรัพย์มีสิทธิปฏิบัติการเพื่อให้ความเสียหายหรือเดือดร้อนนั้นสิ้นไป และยังเรียกค่าทดแทนได้[4]

บทบัญญัติ	เกณฑ์	ผลตามตัวบท
มาตรา 5	ใช้สิทธิโดยไม่สุจริต	ตัวบทไม่ได้ระบุ ศาลนำมาใช้ปฏิเสธข้อเรียกร้องหรืออำนาจฟ้อง
มาตรา 421	ใช้สิทธิซึ่งมีแต่จะให้เกิดเสียหายแก่บุคคลอื่น	เป็นการอันมิชอบด้วยกฎหมาย
มาตรา 1337	ใช้สิทธิจนเจ้าของอสังหาริมทรัพย์เสียหายหรือเดือดร้อนเกินปกติและเหตุอันควร	ปฏิบัติการให้ความเสียหายสิ้นไป และเรียกค่าทดแทน

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamlegal.com/articles/abuse-of-rights-section-421.html

มาตรา 1337 ไม่ได้เรียกร้องให้การใช้สิทธินั้นไร้ประโยชน์แก่ผู้ใช้ เพียงแต่ความเดือดร้อนที่เกิดแก่เพื่อนบ้านต้อง เกิน ระดับ ปกติ เมื่อ คำนึงถึง สภาพ และ ตำแหน่ง ที่อยู่ ของ ทรัพย์สิน เกณฑ์ ของมาตรา 1337 จึง กว้าง กว่ามาตรา 421 ในแง่เจตนาและประโยชน์ของผู้ใช้สิทธิ แต่แคบกว่าในแง่ผู้ได้รับความคุ้มครอง ซึ่งจำกัดเฉพาะเจ้าของอสังหาริมทรัพย์

II. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 12973/2555: การกลบร่องน้ำในที่ดินของตนเอง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 12973/2555 วินิจฉัยว่า เจ้าของที่ดินที่กลบร่องน้ำในที่ดินของตนเพื่อมิให้เพื่อนบ้าน ใช้ น้ำ ซึ่ง ใช้ ทำนา มา เกิน กว่า สิบ ปี เป็นการ ใช้ สิทธิ ซึ่ง มี แต่ จะ ให้ เกิด เสียหาย แก่ บุคคล อื่น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 421 เพื่อนบ้านจึงมีสิทธิฟ้องให้เปิดร่องน้ำนั้น

ข้อเท็จจริงตามที่ศาลฎีกาฟัง โจทก์และเจ้าของที่ดินเดิมใช้น้ำจากคลองชลประทานผ่านร่องน้ำในที่ดินของจำเลยที่ 1 ในการทำนามาเป็นเวลาเกินกว่าสิบปี ตั้งแต่ก่อนที่ดินจะตกเป็นของจำเลยที่ 1 และจำเลยที่ 1 รู้ข้อเท็จจริงนี้ดี ต่อมาจำเลยที่ 1 กลบร่องน้ำในที่ดินของตน

ศาลฎีกาเห็นว่า จำเลยที่ 1 รู้อยู่แล้วว่าถ้ากลบร่องน้ำ ผลเสียหายย่อมเกิดแก่การทำนาและเลี้ยงปลาของโจทก์อย่างแน่นอน การกลบร่องน้ำเพื่อมิให้โจทก์ได้ใช้น้ำที่ไหลผ่านร่องน้ำนั้นต่อไป เป็นการใช้สิทธิซึ่งมีแต่จะให้เกิดเสียหายแก่บุคคลอื่น เป็นการอันมิชอบด้วยกฎหมายตามมาตรา 421 โจทก์จึงมีสิทธิฟ้องขอให้จำเลยที่ 1 เปิดร่องน้ำเพื่อใช้น้ำทำนาและเลี้ยงปลาตามเดิม[5]

> "...การที่จำเลยที่ 1 กลบร่องน้ำในที่ดินของจำเลยที่ 1 **เพื่อมิให้โจทก์ได้ใช้น้ำ**ที่ไหลผ่านร่องน้ำนั้นในการทำนาและเลี้ยงปลาต่อไป ย่อมเป็นการใช้สิทธิซึ่งมีแต่จะให้เกิดเสียหายแก่บุคคลอื่น เป็นการอันมิชอบด้วยกฎหมายตาม ป.พ.พ. มาตรา 421..." (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 12973/2555)

คำพิพากษานี้มี ข้อสังเกต สาม ประการ ประการ ที่หนึ่ง การกระทำ เกิด ใน ที่ดิน ของ จำเลย เอง ซึ่งโดยหลัก เจ้าของ มี สิทธิ ใช้สอย ทรัพย์สิน ของ ตน ตามมาตรา 1336 แต่มาตรา 1336 ขึ้นต้น ด้วย ถ้อยคำ ว่า "ภายใน บังคับ แห่ง กฎหมาย" สิทธิ ของ เจ้าของ จึง อยู่ ใต้มาตรา 421 ด้วย[6] ประการ ที่สอง ศาล ให้ น้ำหนัก แก่ สอง ข้อเท็จจริง คือจำเลยรู้ว่าความเสียหายจะเกิดอย่างแน่นอน และจำเลยกระทำเพื่อมิให้โจทก์ได้ใช้น้ำ ซึ่งตรงกับถ้อยคำ "มีแต่จะ" ของตัวบท ประการที่สาม ผลของคดีไม่ได้จำกัดอยู่ที่ค่าสินไหมทดแทน ศาลรับรองสิทธิของโจทก์ที่จะฟ้องให้เปิดร่องน้ำ ซึ่งเป็นการบังคับให้ยุติการกระทำที่มิชอบ

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamlegal.com/articles/abuse-of-rights-section-421.html

ข้อเท็จจริงของคดีนี้ใกล้กับคดี Bradford v Pickles ของอังกฤษ ซึ่งเจ้าของที่ดินกระทำการในที่ดินของตนจนน้ำไม่ไหลไปถึงผู้ที่เคยได้รับน้ำ แต่ศาลสูงสุดของอังกฤษวินิจฉัยไปในทางตรงข้าม รายละเอียดอยู่ในหัวข้อ V

III. เส้นแบ่ง: การใช้สิทธิโดยมีเหตุอันสมควร

การใช้สิทธิที่ผู้ทรงสิทธิมีเหตุอันสมควรและมุ่งคุ้มครองประโยชน์ของตนไม่เข้ามาตรา 421 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ คำพิพากษา ศาลฎีกาที่ 2703/2546 ถือ ว่าการ ร้องทุกข์ ของ ผู้ทรง สิทธิบัตรที่มีเหตุอันสมควรเป็นการใช้สิทธิโดยชอบ และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4986/2568 ถือว่าการฟ้องคดีเพื่อแก้ปัญหาทางธุรกิจไม่เป็นละเมิด

การร้องทุกข์โดยมีเหตุอันสมควร: คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2703/2546

จำเลย เป็น ผู้ทรง สิทธิบัตร การประดิษฐ์ วัสดุ รองรับ แรง กระแทก บน หัว เสาเข็ม และ ร้องทุกข์ ต่อ พนักงาน สอบสวนให้ดำเนินคดีอาญาแก่โจทก์ โจทก์ฟ้องขอให้เพิกถอนสิทธิบัตรและเรียกร้องฐานละเมิด ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า เมื่อมีเหตุอันสมควรที่จำเลยจะเชื่อว่ามีการละเมิดสิทธิบัตรของตน การร้องทุกข์เป็นการขอรับความคุ้มครองเพื่อให้มีการบังคับตามสิทธิบัตรที่จำเลยได้รับอยู่ เป็นการใช้สิทธิโดยชอบด้วยกฎหมาย ส่วนเจ้าพนักงานตำรวจจะดำเนินการแก่โจทก์อย่างไรต่อไปเป็นดุลพินิจของเจ้าพนักงานตำรวจ การกระทำของจำเลยจึงไม่เป็นละเมิดตามมาตรา 420 และมาตรา 421 ในคดีเดียวกัน ศาลฎีกาวินิจฉัยด้วยว่าการประดิษฐ์ของจำเลยไม่เป็นการประดิษฐ์ขึ้นใหม่ สิทธิบัตรจึงไม่สมบูรณ์และเพิกถอนได้[7] คดีนี้จึงแสดงเกณฑ์ไว้ชัด การที่สิทธิซึ่งผู้ใช้สิทธิอ้างถูกเพิกถอนในภายหลัง ไม่ทำให้การใช้สิทธิก่อนหน้านั้นเป็นละเมิด ถ้าในเวลาที่ใช้สิทธิ ผู้นั้นมีเหตุอันสมควรที่จะเชื่อว่าตนมีสิทธิและถูกละเมิด

การฟ้องคดีและการใช้สิทธิตามสัญญา: คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4986/2568

โจทก์เป็นบริษัทมหาชนจำกัดจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ ฟ้องจำเลยซึ่งเป็นผู้ลงทุนและเจ้าหนี้รายใหญ่ เรียกค่าเสียหาย 880,000,000 บาท ศาลฎีกาฟังว่า เมื่ออดีตผู้บริหารของโจทก์ถูกสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์กล่าวโทษเรื่องการทุจริตและการตกแต่งบัญชี โจทก์ไม่ได้ดำเนินการใดเพื่อสร้างความเชื่อมั่นแก่นักลงทุน จำเลยเสนอทางเลือกเพื่อยุติความสัมพันธ์ทางธุรกิจกับผู้บริหารเดิม เมื่อการเจรจาควบรวมกิจการไม่อาจทำได้ จำเลยจึงใช้ทางเลือกในการฟ้องร้องดำเนินคดี ซึ่งนำมาใช้เพื่อแก้ปัญหา ไม่ได้มีเจตนากลั่นแกล้งหรือต้องการรวมธุรกิจของโจทก์โดยไม่สุจริต การกระทำของจำเลยไม่เป็นละเมิดต่อโจทก์[8]

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamlegal.com/articles/abuse-of-rights-section-421.html

คำพิพากษาสองเรื่องนี้ใช้เกณฑ์เดียวกันจากคนละด้าน ศาลถามว่าผู้ใช้สิทธิมีประโยชน์อันชอบที่ต้องการคุ้มครองหรือไม่ ถ้ามีการใช้ช่องทางที่กฎหมายเปิดไว้ เช่น การร้องทุกข์ การฟ้องคดี หรือการบอกล้างนิติกรรม ย่อมไม่ใช่การใช้สิทธิซึ่ง “มีแต่จะ” ให้เกิดเสียหาย ถ้อยคำของศาลในคดีหลังที่ว่า “ไม่ได้มีเจตนากลั่นแกล้ง” แสดงว่าเจตนามุ่งร้ายเป็นข้อเท็จจริงที่ฝ่ายกล่าวอ้างต้องนำสืบ ซึ่งสอดคล้องกับข้อสันนิษฐานตามมาตรา 6 ที่อธิบายไว้ในบทความเรื่องข้อสันนิษฐานความสุจริต

ผู้เขียนเห็นว่าเส้นแบ่งตามแนวคำพิพากษาทั้งสามเรื่องสรุปเป็นคำถามสามข้อ ข้อแรก ผู้ใช้สิทธิได้ประโยชน์ที่กฎหมายรับรองจากการกระทำนั้นหรือไม่ ข้อสอง ผู้ใช้สิทธิรู้หรือไม่ว่าความเสียหายของอีกฝ่ายจะเกิดอย่างแน่นอน ข้อสาม พฤติการณ์แสดงว่าการกระทำมุ่งที่ความเสียหายของอีกฝ่ายเป็นเป้าหมายหรือไม่ ในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 12973/2555 คำตอบทั้งสามข้อชี้ไปทางเดียวกัน ส่วนในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2703/2546 และ 4986/2568 คำตอบของข้อแรกเพียงข้อเดียวก็ทำให้พ้นจากมาตรา 421

IV. ผลของการใช้สิทธิโดยไม่สุจริตตามมาตรา 5

มาตรา 5 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้ระบุผลของการใช้สิทธิโดยไม่สุจริตไว้ในตัวบท ศาลฎีกานำมาตรานี้มาใช้เป็นข้อต่อสู้ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8727/2561 ไม่ให้คู่สัญญาที่ร่วมกันไม่สุจริตอาศัยความไม่สุจริตนั้นมาเรียกร้อง และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8477/2563 ถือว่าผู้ใช้สิทธิโดยไม่สุจริตไม่มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาล

มาตรา 421 กับมาตรา 5 ต่างกันที่ทิศทางของการใช้ มาตรา 421 เป็นฐานให้ผู้เสียหายเรียกร้องเอาจากผู้ใช้สิทธิ ทั้งค่าสินไหมทดแทนและการให้ยุติการกระทำ ส่วนมาตรา 5 ในแนวคำพิพากษาศาลฎีกาส่วนใหญ่ทำหน้าที่เป็นข้อต่อสู้ของฝ่ายที่ถูกเรียกร้อง เพื่อให้ศาลปฏิเสธไม่บังคับตามสิทธิที่ใช้โดยไม่สุจริต

ผู้ไม่สุจริตอาศัยความไม่สุจริตของตนมาเรียกร้องไม่ได้: คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8727/2561

โจทก์ทั้งสองกับจำเลยที่ 1 มีเจตนาเช่าที่ดินกันตามสัญญาฉบับที่ระบุค่าเช่าเดือนละ 1,800,000 บาท แต่นำสัญญาอีกฉบับที่ระบุค่าเช่าเดือนละ 120,000 บาทไปจดทะเบียนต่อสำนักงานที่ดิน เพื่อหลีกเลี่ยงค่าธรรมเนียม ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าสัญญาฉบับจดทะเบียนเป็นการแสดงเจตนาลวงโดยสมรู้กัน ตกเป็นโมฆะตามมาตรา 155 วรรคหนึ่ง คู่กรณีต้องผูกพันกันตามสัญญาฉบับค่าเช่า 1,800,000 บาท ซึ่งเป็นนิติกรรมที่ถูกอำพรางตามมาตรา 155 วรรคสอง แต่เมื่อทั้งสองฝ่ายทำสัญญาระบุค่าเช่าต่ำกว่าความเป็นจริงเพื่อหลีก

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamlegal.com/articles/abuse-of-rights-section-421.html

เลี่ยงค่าธรรมเนียมการจดทะเบียนการเช่าและภาษีอากร จึงถือว่าประกอบธุรกิจโดยไม่สุจริตด้วยกัน ตามมาตรา 5 เมื่อจำเลยที่ 1 ไม่ชำระหนี้ โจทก์ทั้งสองไม่อาจยกเอาความไม่สุจริตนั้นขึ้นมาเรียกร้องค่าเช่าและขับไล่จำเลยที่ 1 โดยอาศัยสัญญาฉบับค่าเช่า 1,800,000 บาท[9]

คำพิพากษานี้แยกคำถามสองชั้นออกจากกัน ชั้นแรกเป็นคำถามของกฎหมายนิติกรรม ว่านิติกรรมใดมีผล ซึ่งตอบด้วยมาตรา 155 ว่านิติกรรมที่ถูกอำพรางมีผลระหว่างคู่กรณี ชั้นที่สองเป็นคำถามของมาตรา 5 ว่าผู้ที่มีสิทธิตามนิติกรรมนั้นจะใช้สิทธิทางศาลได้หรือไม่ ซึ่งศาลตอบว่าไม่ได้ เพราะสิทธินั้นเกิดจากการกระทำที่ไม่สุจริตของผู้เรียกร้องเอง ผลคือสิทธิมีอยู่ตามกฎหมายนิติกรรม แต่ศาลไม่บังคับให้

ผู้ใช้สิทธิโดยไม่สุจริตไม่มีอำนาจฟ้อง: คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8477/2563 และ 8839/2549

ในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8477/2563 ซึ่งวินิจฉัยโดยมติที่ประชุมใหญ่ ผู้ร้องขอให้ปล่อยทรัพย์ที่ถูกยึด โดยอ้างว่าการใส่ชื่อจำเลยที่ 2 ถือกรรมสิทธิ์ร่วมเป็นนิติกรรมอำพรางเพื่อให้ธนาคารปล่อยเงินกู้แก่ผู้ร้อง ศาลฎีกาเห็นว่าเป็นการกระทำเพื่อประโยชน์ของผู้ร้องฝ่ายเดียว โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่อาจก่อความเสียหายแก่บุคคลภายนอก เป็นการใช้สิทธิโดยไม่สุจริตตามมาตรา 5 ผู้ร้องไม่มีสิทธิยื่นคำร้องขอให้ปล่อยทรัพย์[10] ส่วนในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8839/2549 โจทก์แก้ไขเดือนในใบส่งของเพื่อไม่ให้คดีขาดอายุความแล้วนำมาฟ้อง ศาลฎีกาถือว่าเป็นการใช้สิทธิทางศาลโดยไม่สุจริต โจทก์ไม่มีอำนาจฟ้อง[11]

เมื่อนำแนวคำพิพากษาทั้งหมดมาเรียงกัน ผลของการใช้สิทธิโดยมิชอบในกฎหมายไทยมีสามรูปแบบ รูปแบบแรก ผู้เสียหายเรียกค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 420 ประกอบมาตรา 421 รูปแบบที่สอง ผู้เสียหายขอให้ศาลบังคับให้ยุติการกระทำ ตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 12973/2555 รูปแบบที่สาม ศาลปฏิเสธไม่บังคับตามสิทธิหรือถือว่าไม่มีอำนาจฟ้องตามมาตรา 5 การเลือกฐานจึงขึ้นกับว่าผู้อ้างอยู่ในฐานะผู้เรียกร้องหรือผู้ถูกเรียกร้อง

V. กฎหมายเปรียบเทียบ: หลักห้ามใช้สิทธิโดยมิชอบในต่างประเทศ

ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันมาตรา 226 ห้ามการใช้สิทธิที่มีได้เพียงความมุ่งหมายจะก่อความเสียหายแก่ผู้อื่น ประมวลกฎหมายแพ่งสวิสมาตรา 2 วรรคสอง ไม่คุ้มครองการใช้สิทธิโดยมิชอบอย่างชัดแจ้ง ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นมาตรา 1 วรรคสาม ห้ามการใช้สิทธิโดยมิชอบ ส่วนศาลสูงสุดของอังกฤษในคดี Bradford v Pickles ไม่รับหลักนี้

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamlegal.com/articles/abuse-of-rights-section-421.html

เยอรมนี: บทห้ามการกลั่นแกล้ง

ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน (Bürgerliches Gesetzbuch หรือ BGB) มาตรา 226 มีหัวเรื่องว่า Schikaneverbot (บทห้ามการกลั่นแกล้ง) บัญญัติว่าการใช้สิทธิไม่อาจกระทำได้ ถ้าการใช้สิทธินั้นมีได้เพียงความมุ่งหมายจะก่อความเสียหายแก่ผู้อื่น[12] ถ้อยคำ “มีได้เพียงความมุ่งหมาย” ทำหน้าที่เดียวกับ “มีแต่จะ” ในมาตรา 421 ของไทย คือจำกัดบทบัญญัติไว้กับกรณีที่ไม่มีประโยชน์อื่นใดแก่ผู้ใช้สิทธิ ผู้เขียนไม่ได้ตรวจเอกสารการร่างประมวลกฎหมายไทยในส่วนนี้ จึงไม่ยืนยันว่ามาตรา 421 รับมาจากบทบัญญัติใด ข้อเปรียบเทียบนี้จำกัดอยู่ที่ถ้อยคำของตัวบทสองฉบับ

สวิตเซอร์แลนด์และญี่ปุ่น: บททั่วไป

ประมวลกฎหมายแพ่งสวิสวางหลักไว้กว้างกว่า มาตรา 2 วรรคสอง ไม่คุ้มครองการใช้สิทธิโดยมิชอบอย่างชัดแจ้ง โดยไม่ได้จำกัดว่าต้องเป็นการใช้สิทธิที่มุ่งก่อความเสียหายอย่างเดียว เกณฑ์อยู่ที่ความ “ชัดแจ้ง” ของการใช้สิทธิโดยมิชอบ[13] ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นมาตรา 1 วรรคสาม ใช้ถ้อยคำสั้นที่สุดในกลุ่มนี้ คือไม่อนุญาตให้ใช้สิทธิโดยมิชอบ ตามคำแปลภาษาอังกฤษของกระทรวงยุติธรรมญี่ปุ่น[14] บทบัญญัติของทั้งสองประเทศอยู่ในส่วนบททั่วไปของประมวลกฎหมาย ต่างจากมาตรา 421 ของไทยซึ่งอยู่ในลักษณะละเมิด

อังกฤษ: Bradford v Pickles

คดี Mayor of Bradford v Pickles ตัดสินโดยสภาขุนนาง (House of Lords ซึ่งทำหน้าที่ศาลสูงสุดของอังกฤษในขณะนั้น) เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม ค.ศ. 1895 เทศบาลเมืองแบรดฟอร์ดฟ้องขอให้ห้ามจำเลยกระทำการในที่ดินของจำเลยเอง ซึ่งมีผลให้น้ำใต้ดินที่ซึมผ่านชั้นดินไม่ไหลไปถึงแหล่งน้ำที่เทศบาลใช้จ่ายน้ำให้แก่เมือง Lord Halsbury ซึ่งเป็นประธานองค์คณะ วินิจฉัยว่า คดีนี้ไม่ใช่กรณีที่สภาพจิตใจของผู้กระทำจะกระทบสิทธิที่จะกระทำ ถ้าเป็นการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมาย ไม่ว่าแรงจูงใจจะเลวร้ายเพียงใด ผู้นั้นก็มีสิทธิกระทำ และแรงจูงใจกับเจตนาไม่เกี่ยวข้องกับปัญหาในคดี[15]

เมื่อเทียบกับคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 12973/2555 ข้อเท็จจริงของสองคดีมีโครงเดียวกัน คือเจ้าของที่ดินกระทำการในที่ดินของตนจนน้ำไม่ไหลไปถึงผู้ที่เคยได้รับน้ำ ศาลอังกฤษถามเพียงว่าโจทก์มีสิทธิในน้ำนั้นหรือไม่ เมื่อไม่มี การกระทำของจำเลยก็ชอบ ส่วนศาลไทยถามต่อไปอีกชั้นหนึ่งตามมาตรา 421 ว่าการใช้สิทธิของจำเลยมีแต่จะให้เกิดเสียหายหรือไม่ ข้อแตกต่างที่ควรระวังในการเปรียบเทียบคือ น้ำในคดีไทยไหลผ่านร่องน้ำที่ใช้กันมาเกินกว่าสิบปี ส่วนน้ำในคดีอังกฤษเป็นน้ำใต้ดินที่ซึมผ่านโดยไม่มีทางน้ำที่แน่นอน

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamlegal.com/articles/abuse-of-rights-section-421.html

กฎหมายระหว่างประเทศ: องค์การการค้าโลก

หลักห้ามใช้สิทธิโดยมิชอบไม่ได้จำกัดอยู่ในกฎหมายเอกชน องค์กรอุทธรณ์ขององค์การการค้าโลก (WTO Appellate Body) ในคดี United States-Import Prohibition of Certain Shrimp and Shrimp Products รายงานลงวันที่ 12 ตุลาคม ค.ศ. 1998 ซึ่งประเทศไทยเป็นผู้ร้องเรียนฝ่ายหนึ่ง กล่าวในย่อหน้า 158 ว่า หลักสุจริตเป็นทั้งหลักกฎหมายทั่วไปและหลักทั่วไปของกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งควบคุมการใช้สิทธิของรัฐ และการประยุกต์ใช้หลักนี้อย่างหนึ่งคือหลักที่รู้จักกันว่า abus de droit (การใช้สิทธิโดยมิชอบ) ซึ่งห้ามรัฐใช้สิทธิของตนโดยมิชอบ[16] รายละเอียดของหลักสุจริตในกฎหมายระหว่างประเทศอยู่ในบทความเรื่อง หลักสุจริตในกฎหมายระหว่างประเทศ

ระบบกฎหมาย	แหล่ง	เกณฑ์
ไทย	ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 421	ใช้สิทธิซึ่งมีแต่จะให้เกิดเสียหายแก่บุคคลอื่น
เยอรมนี	ประมวลกฎหมายแพ่ง มาตรา 226	ใช้สิทธิที่มีได้เพียงความมุ่งหมายจะก่อความเสียหาย
สวิตเซอร์แลนด์	ประมวลกฎหมายแพ่ง มาตรา 2 วรรคสอง	ใช้สิทธิโดยมิชอบอย่างชัดแจ้ง
ญี่ปุ่น	ประมวลกฎหมายแพ่ง มาตรา 1 วรรคสาม	ใช้สิทธิโดยมิชอบ
อังกฤษ	Bradford v Pickles [1895] AC 587	แรงจูงใจไม่ทำให้การกระทำที่ชอบกลายเป็นมิชอบ

ข้อสรุปสำหรับผู้ใช้กฎหมายไทย มาตรา 421 อยู่ในกลุ่มเดียวกับมาตรา 226 ของเยอรมัน คือเขียนเกณฑ์ไว้แคบ ผู้อ้างต้องแสดงว่าการใช้สิทธิไม่มีประโยชน์อื่นแก่ผู้ใช้ แต่กฎหมายไทยยังมีมาตรา 5 เป็นบททั่วไปอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งทำหน้าที่ใกล้กับมาตรา 2 ของสวิส กรณีที่ไม่เข้ามาตรา 421 เพราะผู้ใช้สิทธิยังมีประโยชน์อยู่บ้าง จึงยังอาจเข้ามาตรา 5 ได้ ดังที่ปรากฏในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8727/2561 และ 8477/2563

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamlegal.com/articles/abuse-of-rights-section-421.html

VI. ข้อพิจารณาทางนิติปรัชญาและความรู้ข้ามศาสตร์

ปัญหาการใช้สิทธิโดยมิชอบเป็นคำถามทางนิติปรัชญาว่า สิทธิมีขอบเขตมาจากภายในตัวสิทธิเองหรือไม่ มาตรา 1336 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ให้เจ้าของใช้สอยทรัพย์สิน “ภายในบังคับแห่งกฎหมาย” และมาตรา 421 เป็นกฎหมายส่วนหนึ่งที่บังคับอยู่ งานเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมของ Fehr และ Gächter ช่วยอธิบายว่าเหตุใดกฎหมายต้องมีบทเช่นนี้

คำวินิจฉัยของ Lord Halsbury ในคดี Bradford v Pickles แทนแนวคิดที่ถือว่าสิทธิเป็นเขตแดนที่ชัดเจน ภายในเขตนั้นผู้ทรงสิทธิทำได้ทุกอย่าง กฎหมายไม่ถามถึงเหตุผล ข้อดีของแนวคิดนี้คือความแน่นอน ผู้ทรงสิทธิรู้ล่วงหน้าว่าตนทำสิ่งใดได้ โดยไม่ต้องกังวลว่าศาลจะประเมินแรงจูงใจของตนในภายหลัง ส่วนมาตรา 421 ของไทย มาตรา 226 ของเยอรมัน และมาตรา 2 ของสวิส แทนแนวคิดอีกทางหนึ่งที่ถือว่าสิทธิมีวัตถุประสงค์ การใช้สิทธิที่ไม่รับใช้วัตถุประสงค์ใดนอกจากการทำร้ายผู้อื่นอยู่นอกความคุ้มครอง

ถ้อยคำของประมวลกฎหมายไทยเลือกทางที่สองอย่างระมัดระวัง มาตรา 1336 รับรองสิทธิของเจ้าของไว้กว้าง แต่เปิดด้วยถ้อยคำ “ภายในบังคับแห่งกฎหมาย” และมาตรา 421 ใช้เกณฑ์ “มีแต่จะ” ซึ่งทำให้ศาลไม่ต้องชั่งน้ำหนักประโยชน์ของสองฝ่ายในทุกคดี ศาลพิจารณาเพียงว่าผู้ใช้สิทธิมีประโยชน์อันชอบหรือไม่ การออกแบบเช่นนี้รักษาความแน่นอนของสิทธิไว้เป็นส่วนใหญ่ และตัดเฉพาะกรณีที่ชัดที่สุดออก

ในด้านความรู้ข้ามศาสตร์ งานของ Ernst Fehr และ Simon Gächter เรื่อง Fairness and Retaliation: The Economics of Reciprocity ตีพิมพ์ใน Journal of Economic Perspectives ค.ศ. 2000 เสนอว่าพฤติกรรมตอบแทนกัน (reciprocity) มีผลอย่างมากในหลายด้านของเศรษฐกิจ และเป็นกลไกสำคัญในการบังคับตามสัญญาและบรรทัดฐานทางสังคม[17] ชื่อบทความกล่าวถึงทั้งความเป็นธรรมและการตอบโต้ ผู้เขียนเห็นว่าข้อค้นพบนี้ช่วยอธิบายข้อเท็จจริงในคดีใช้สิทธิโดยมิชอบ ซึ่งมักเกิดในความสัมพันธ์ที่มีข้อขัดแย้งมาก่อน เช่น เพื่อนบ้าน คู่สัญญาเช่า หรือผู้ถือหุ้นกับผู้บริหาร ฝ่ายหนึ่งใช้สิทธิที่ตนมีเพื่อตอบโต้อีกฝ่าย แม้ตนเองจะไม่ได้ประโยชน์ บทบัญญัติอย่างมาตรา 421 จึงทำหน้าที่กั้นมิให้เครื่องมือทางกฎหมายถูกใช้เพื่อการตอบโต้ล้วน ๆ ข้อเชื่อมโยงนี้เป็นความเห็นของผู้เขียน ไม่ใช่ข้อสรุปของงานวิจัยดังกล่าว

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamlegal.com/articles/abuse-of-rights-section-421.html

VII. ข้อพิจารณาในทางปฏิบัติ

ผู้ที่เสียหายจากการใช้สิทธิของผู้อื่นมีฐานตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ให้เลือกสามทาง คือมาตรา 421 ประกอบมาตรา 420 เพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนและให้ยุติการกระทำ มาตรา 1337 สำหรับเจ้าของอสังหาริมทรัพย์ที่เดือดร้อนเกินปกติ และมาตรา 5 เพื่อเป็นข้อต่อสู้เมื่อถูกเรียกร้อง แต่ละทางมีข้อเท็จจริงที่ต้องพิสูจน์ต่างกัน

ประการที่หนึ่ง การอ้างมาตรา 421 ต้องเตรียมพยานหลักฐานในสองเรื่อง คือความเสียหายของตน และการที่อีกฝ่ายไม่มีประโยชน์อันชอบจากการกระทำ พยานหลักฐานที่ศาลฎีกาให้น้ำหนักในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 12973/2555 คือระยะเวลาที่สภาพเดิมดำรงอยู่ ความรู้ของผู้กระทำ และจุดมุ่งหมายของการกระทำ ผู้เสียหายจึงควรรวบรวมหลักฐานที่แสดงว่าอีกฝ่ายรู้ถึงผลที่จะเกิด เช่น หนังสือโต้ตอบ การเจรจาก่อนเกิดเหตุ และลำดับเวลาของเหตุการณ์

ประการที่สอง เจ้าของอสังหาริมทรัพย์ที่ได้รับความเดือดร้อนจากการใช้สิทธิของเพื่อนบ้านควรพิจารณามาตรา 1337 ควบคู่กัน เพราะมาตรานี้ไม่เรียกร้องให้พิสูจน์ว่าการกระทำไร้ประโยชน์แก่ผู้กระทำ เพียงแต่ต้องแสดงว่าความเสียหายหรือเดือดร้อนเกินระดับที่ควรคาดหมายได้ตามปกติและเหตุอันควร เมื่อคำนึงถึงสภาพและตำแหน่งที่อยู่ของทรัพย์สิน

ประการที่สาม ฝ่ายที่ถูกเรียกร้องและเห็นว่าอีกฝ่ายใช้สิทธิโดยไม่สุจริต ต้องยกมาตรา 5 เป็นข้อต่อสู้ไว้ในคำให้การพร้อมพฤติการณ์ ตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 907/2561 และผู้ที่จะใช้สิทธิซึ่งกระทบผู้อื่นอย่างมีนัยสำคัญ เช่น การบอกเลิกสัญญา การปิดทางที่ผู้อื่นใช้ หรือการร้องทุกข์ ควรบันทึกเหตุผลและประโยชน์ที่ตนต้องการคุ้มครองไว้เป็นลายลักษณ์อักษรก่อนลงมือ เพราะแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2703/2546 และ 4986/2568 ให้น้ำหนักแก่เหตุอันสมควรของผู้ใช้สิทธิ

VIII. คำถามที่พบบ่อยเรื่องมาตรา 421 และการใช้สิทธิโดยไม่สุจริต

คำถามด้านล่างรวบรวมประเด็นที่ผู้ค้นเรื่องมาตรา 421 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ถามบ่อย ได้แก่ ถ้อยคำของตัวบท ความต่างจากมาตรา 5 ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกา ผลทางกฎหมายที่ผู้เสียหายเรียกร้องได้ และกรณีที่การฟ้องคดีหรือการร้องทุกข์ไม่ถือเป็นการใช้สิทธิโดยมิชอบ

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamlegal.com/articles/abuse-of-rights-section-421.html

มาตรา 421 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติว่าอย่างไร

มาตรา 421 บัญญัติว่า “การใช้สิทธิซึ่งมีแต่จะให้เกิดเสียหายแก่บุคคลอื่นนั้น ท่านว่าเป็นการอันมิชอบด้วยกฎหมาย” ผลคือการใช้สิทธิเช่นนั้นเป็นการกระทำโดยผิดกฎหมาย และเมื่อครบองค์ประกอบของมาตรา 420 ผู้เสียหายเรียกค่าสินไหมทดแทนได้[1]

มาตรา 421 ต่างจากมาตรา 5 อย่างไร

มาตรา 421 มีเกณฑ์แคบ คือการใช้สิทธิต้อง “มีแต่จะ” ให้เกิดเสียหาย และกำหนดผลไว้ว่าเป็นการอันมิชอบด้วยกฎหมาย ผู้เสียหายใช้เป็นฐานเรียกร้อง ส่วนมาตรา 5 เป็นบททั่วไปที่ให้ใช้สิทธิโดยสุจริต ตัวบทไม่ได้ระบุผล ศาลฎีกานำมาใช้ปฏิเสธข้อเรียกร้องหรืออำนาจฟ้องของผู้ใช้สิทธิโดยไม่สุจริต เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8727/2561 และ 8477/2563[3]

ตัวอย่างการใช้สิทธิซึ่งมีแต่จะให้เกิดเสียหายมีอะไรบ้าง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 12973/2555 วินิจฉัยว่า เจ้าของที่ดินที่กลบร่องน้ำในที่ดินของตน เพื่อมิให้เพื่อนบ้านใช้น้ำซึ่งใช้ทำนามาเกินกว่าสิบปี ทั้งที่รู้ว่าความเสียหายจะเกิดอย่างแน่นอน เป็นการใช้สิทธิตามมาตรา 421 เพื่อนบ้านมีสิทธิฟ้องให้เปิดร่องน้ำ[5]

การฟ้องคดีหรือร้องทุกข์เป็นการใช้สิทธิโดยมิชอบหรือไม่

โดยหลักไม่เป็น ถ้าผู้ฟ้องหรือผู้ร้องทุกข์มีเหตุอันสมควรและมุ่งคุ้มครองสิทธิของตน คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2703/2546 ถือว่าการร้องทุกข์ของผู้ทรงสิทธิบัตรที่มีเหตุอันสมควรเชื่อว่าถูกละเมิดเป็นการใช้สิทธิโดยชอบ และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4986/2568 ถือว่าการฟ้องคดีเพื่อแก้ปัญหาโดยไม่มีเจตนากลั่นแกล้ง ไม่เป็นละเมิด ข้อยกเว้นคือกรณีที่พิสูจน์ได้ว่าการใช้สิทธินั้นมีแต่จะให้เกิดเสียหาย หรือเป็นการใช้สิทธิทางศาลโดยไม่สุจริตตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8839/2549[7]

ผู้เสียหายจากการใช้สิทธิโดยมิชอบเรียกร้องอะไรได้บ้าง

เรียกค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 420 ประกอบมาตรา 421 และขอให้ศาลบังคับให้ยุติการกระทำได้ ดังที่คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 12973/2555 รับรองสิทธิฟ้องให้เปิดร่องน้ำ ถ้าผู้เสียหายเป็นเจ้าของอสังหาริมทรัพย์ มาตรา 1337 ให้สิทธิปฏิบัติการเพื่อให้ความเสียหายหรือเดือดร้อนสิ้นไป และเรียกค่าทดแทน[4]

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamlegal.com/articles/abuse-of-rights-section-421.html

IX. เรื่องที่เกี่ยวเนื่องในเครือเอกสยาม

มาตรา 421 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เป็นส่วนหนึ่งของชุดบทความหลักสุจริตบนเว็บนี้ บทความอื่นในชุดอธิบายข้อสันนิษฐานความสุจริตตามมาตรา 6 การตีความสัญญาตามมาตรา 368 การใช้สิทธิทางศาลโดยไม่สุจริต และหลักสุจริตในกฎหมายระหว่างประเทศ รวมทั้งเว็บเฉพาะด้านของเครือที่เกี่ยวกับข้อพิพาททรัพย์สิน

- ข้อสันนิษฐานว่าบุคคลกระทำการโดยสุจริตตามมาตรา 6: ภาระการพิสูจน์และการยกข้อต่อสู้เรื่องความไม่สุจริต
- หลักสุจริต มาตรา 5 และการตีความสัญญา มาตรา 368: หลักสุจริตในฐานะบทบัญญัติทั่วไปและเครื่องมือตีความสัญญา
- หลักสุจริตในกระบวนพิจารณา: การใช้สิทธิทางศาลโดยไม่สุจริตและอำนาจฟ้อง
- หลักสุจริตในกฎหมายระหว่างประเทศ: อนุสัญญากรุงเวียนนา คำพิพากษาศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ และการค้าระหว่างประเทศ
- Eksiam Property Law: ข้อพิพาทเกี่ยวกับที่ดินและอสังหาริมทรัพย์

เชิงอรรถ

1. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 421 บัญญัติว่า “การใช้สิทธิซึ่งมีแต่จะให้เกิดเสียหายแก่บุคคลอื่นนั้น ท่านว่าเป็นการอันมิชอบด้วยกฎหมาย” ที่มา: ฐานข้อมูลกฎหมายของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (searchlaw.ocs.go.th) ฉบับปรับปรุงล่าสุด ตรวจเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2569
2. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 บัญญัติว่า “ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิดจำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น” ที่มา: ฐานข้อมูลกฎหมายของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (searchlaw.ocs.go.th) ฉบับปรับปรุงล่าสุด ตรวจเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2569
3. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 5 บัญญัติว่า “ในการใช้สิทธิแห่งตนก็ดี ในการชำระหนี้ก็ดี บุคคลทุกคนต้องกระทำโดยสุจริต” ที่มา: ฐานข้อมูลกฎหมายของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (searchlaw.ocs.go.th) ฉบับปรับปรุงล่าสุด ตรวจเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2569
4. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1337 บัญญัติว่า “บุคคลใดใช้สิทธิของตนเป็นเหตุให้เจ้าของอสังหาริมทรัพย์ได้รับความเสียหาย หรือเดือดร้อนเกินที่ควรคิดหรือคาดหมายได้ว่าจะเป็นไปตามปกติและเหตุอันควร ในเมื่อเอาสภาพและตำแหน่งที่อยู่แห่งทรัพย์สินนั้นมาคำนึงประกอบไซร้ ท่านว่าเจ้าของอสังหาริมทรัพย์มีสิทธิจะปฏิบัติการเพื่อยังความเสียหายหรือเดือดร้อนนั้นให้สิ้น

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamlegal.com/articles/abuse-of-rights-section-421.html

ไป ทั้งนี้ ไม่ลบล้างสิทธิที่จะเรียกเอาค่าทดแทน” ที่มา: ฐานข้อมูลกฎหมายของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (searchlaw.ocs.go.th) ฉบับปรับปรุงล่าสุด ตรวจเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2569 ข้อความในฐานข้อมูลพิมพ์คำว่า “เดือดร้อน” แห่งที่สองเป็น “เดือนร้อน” ผู้เขียนคัดตามรูปคำที่ถูกต้อง

5. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 12973/2555 ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า “โจทก์และเจ้าของที่ดินเดิมใช้น้ำจากคลองชลประทานผ่านร่องน้ำในที่ดินของจำเลยที่ 1 ในการทำนามาเป็นเวลาเกินกว่าสิบปีแล้วตั้งแต่ก่อนที่ดินเป็นของจำเลยที่ 1 ซึ่งจำเลยที่ 1 รู้ดี แสดงว่าจำเลยที่ 1 รู้อยู่แล้วว่าถ้าจำเลยที่ 1 กลบร่องน้ำในที่ดินของจำเลยที่ 1 เสีย ผลเสียหายย่อมเกิดขึ้นแก่การทำนาและเลี้ยงปลาของโจทก์อย่างแน่นอน” และ “โจทก์จึงมีสิทธิฟ้องขอให้จำเลยที่ 1 เปิดร่องน้ำนั้นเพื่อโจทก์จะได้ใช้น้ำที่ผ่านมาทางร่องน้ำนี้ทำนาและเลี้ยงปลาตามเดิมต่อไปได้” ที่มา: ระบบสืบค้นคำพิพากษาศาลฎีกา (deka.supremecourt.or.th) ค้นด้วยเลขคดี อ่านเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2569

6. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1336 บัญญัติว่า “ภายในบังคับแห่งกฎหมาย เจ้าของทรัพย์สินมีสิทธิใช้สอยและจำหน่ายทรัพย์สินของตนและได้ซึ่งดอกผลแห่งทรัพย์สินนั้น กับทั้งมีสิทธิติดตามและเอาคืนซึ่งทรัพย์สินของตนจากบุคคลผู้ไม่มีสิทธิจะยึดถือไว้ และมีสิทธิขัดขวางมิให้ผู้อื่นสอดเข้าเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินนั้นโดยมิชอบด้วยกฎหมาย” ที่มา: ฐานข้อมูลกฎหมายของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (searchlaw.ocs.go.th) ฉบับปรับปรุงล่าสุด ตรวจเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2569

7. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2703/2546 ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า “เมื่อมีเหตุอันสมควรที่จำเลยจะเชื่อว่าได้มีการละเมิดสิทธิบัตรของจำเลย การที่จำเลยใช้วิธีการร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนเพื่อให้ดำเนินคดีอาญาแก่โจทก์ เป็นการขอรับความคุ้มครองเพื่อให้มีการบังคับตามสิทธิบัตรที่จำเลยได้รับอยู่เป็นการใช้สิทธิโดยชอบด้วยกฎหมาย ส่วนเจ้าพนักงานตำรวจจะดำเนินการแก่โจทก์อย่างไรต่อไปเป็นดุลพินิจของเจ้าพนักงานตำรวจ การกระทำของจำเลยจึงไม่เป็นการจงใจหรือประมาทเลินเล่อทำต่อโจทก์โดยผิดกฎหมายหรือใช้สิทธิ ซึ่งมีแต่จะให้เกิดความเสียหายแก่โจทก์อันจะเป็นการละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 และมาตรา 421” ส่วนเรื่องสิทธิบัตร ศาลวินิจฉัยว่า “สิทธิบัตรของจำเลยได้ออกไปโดยไม่ชอบด้วยมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว จึง เป็น สิทธิบัตร ไม่ สมบูรณ์ และ เพิกถอน ได้ ตามมาตรา 54 แห่ง พระราชบัญญัติ ฉบับ เดียวกัน” ที่มา: ระบบ สืบค้น คำพิพากษาศาลฎีกา (deka.supremecourt.or.th) ค้นด้วยเลขคดี อ่านเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2569

8. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4986/2568 ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า “เมื่อไม่อาจใช้ทางเลือกในการเจรจาควบรวมกิจการ จึงต้องใช้ทางเลือกในการฟ้องร้องดำเนินคดีซึ่งนำมาใช้เพื่อแก้ปัญหา ไม่ได้มีเจตนากลั่นแกล้งหรือต้องการรวมธุรกิจของโจทก์โดยไม่สุจริต การกระทำของจำเลยจึงไม่เป็นการกระทำละเมิดต่อโจทก์” ผู้เขียนพบคดีนี้จากการค้นด้วยถ้อยคำของมาตรา 421 และอ่านฉบับย่อ ที่มา: ระบบสืบค้นคำพิพากษาศาลฎีกา (deka.supremecourt.or.th) ค้นด้วยเลขคดี อ่านเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2569

9. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8727/2561 ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า “เมื่อโจทก์ทั้งสองและจำเลยที่ 1 ทำหนังสือสัญญาเช่า ระบุค่าเช่าต่ำกว่าความเป็นจริงและนำไปจดทะเบียนเพื่อหลีกเลี่ยงค่าธรรมเนียมการจดทะเบียนการเช่าและภาษีอากร ถือว่าโจทก์ทั้งสองและจำเลยที่ 1 ประกอบธุรกิจโดยไม่สุจริตด้วยกัน ตาม ป.พ.พ. มาตรา 5 เมื่อจำเลยที่ 1 ไม่ชำระหนี้ โจทก์ทั้งสองไม่อาจยกเอาความไม่สุจริตดังกล่าวขึ้นมาเรียกร้องค่าเช่าที่ดินและขับไล่จำเลยที่ 1 ออกจากที่ดินพิพาท” ที่มา: ระบบสืบค้นคำพิพากษาศาลฎีกา (deka.supremecourt.or.th) ค้นด้วยเลขคดี อ่านเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2569

10. คำพิพากษา ศาลฎีกาที่ 8477/2563 (ประชุมใหญ่) ศาลฎีกา วินิจฉัย ว่า “พฤติการณ์ ของ ผู้ ร้อง เป็นการ ใช้ สิทธิ โดย ไม่ สุจริต ตาม ป.พ.พ. มาตรา 5 ผู้ร้องจึงไม่มีสิทธิยื่นคำร้องขอให้ปล่อยทรัพย์พิพาท ซึ่งปัญหาเรื่องอำนาจฟ้องเป็นข้อกฎหมายอันเกี่ยวด้วยความสงบเรียบร้อยของประชาชน” ที่มา: ระบบสืบค้นคำพิพากษาศาลฎีกา (deka.supremecourt.or.th) ค้นด้วยเลขคดี อ่านเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2569

11. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8839/2549 ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า “โจทก์แก้ไขเดือนในใบส่งของเพื่อไม่ให้คดีโจทก์ขาดอายุความตาม ป.พ.พ. มาตรา 193/34 (1) แล้วนำมาฟ้องจำเลยให้รับผิดตามสัญญาซื้อขายและใช้อ้างเป็นพยานในคดี เป็นการใช้สิทธิทางศาลโดยไม่สุจริต โจทก์จึงไม่มีอำนาจ ฟ้อง จำเลยให้ ชำระ ราคา ค่า สินค้า ตาม ใบส่งของ ดังกล่าวได้” ที่มา: ระบบ สืบค้น คำพิพากษา ศาลฎีกา (deka.supremecourt.or.th) ค้นด้วยเลขคดี อ่านเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2569

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamlegal.com/articles/abuse-of-rights-section-421.html

12. ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน (Bürgerliches Gesetzbuch) มาตรา 226 หัวเรื่อง Schikaneverbot “Die Ausübung eines Rechts ist unzulässig, wenn sie nur den Zweck haben kann, einem anderen Schaden zuzufügen.” (การใช้สิทธิไม่อาจกระทำได้ ถ้าการใช้ สิทธิ นั้น มีได้ เพียง ความมุ่งหมาย จะ ก่อ ความเสียหาย แก่ ผู้อื่น คำแปล ของ ผู้เขียน) ที่มา: gesetze-im-internet.de ของกระทรวงยุติธรรมสหพันธ์ ตรวจเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2569

13. ประมวลกฎหมายแพ่งสวิส (Swiss Civil Code, SR 210) มาตรา 2 “1 Every person must act in good faith in the exercise of his or her rights and in the performance of his or her obligations. 2 The manifest abuse of a right is not protected by law.” (บุคคลทุกคนต้องกระทำโดยสุจริตในการใช้สิทธิและในการปฏิบัติตามหน้าที่ และกฎหมายไม่คุ้มครองการใช้สิทธิโดยมิชอบอย่างชัดแจ้ง คำแปลของผู้เขียน) ที่มา: คำแปลภาษาอังกฤษบนฐานข้อมูลกฎหมายของสมาพันธรัฐสวิส (fedlex.admin.ch) ซึ่งระบุว่าคำแปลภาษาอังกฤษไม่มีผลทางกฎหมาย ตรวจเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2569

14. ประมวล กฎหมายแพ่ง ญี่ปุ่น มาตรา 1 ตาม คำแปล ภาษาอังกฤษ “(1) Private rights must be congruent with the public welfare. (2) The exercise of rights and performance of duties must be done in good faith. (3) Abuse of rights is not permitted.” (สิทธิของเอกชนต้องสอดคล้องกับสวัสดิภาพของสาธารณะ การใช้สิทธิและการปฏิบัติหน้าที่ต้องกระทำโดยสุจริตและไม่ อนุญาต ให้ใช้ สิทธิ โดยมิชอบ คำแปล ของ ผู้เขียน) ที่มา: Japanese Law Translation Database System ของ กระทรวงยุติธรรมญี่ปุ่น (japaneselawtranslation.go.jp) ตรวจเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2569 คำแปลภาษาอังกฤษไม่ใช่ตัวบททางการ

15. Mayor, Aldermen and Burgesses of the Borough of Bradford v Pickles [1895] AC 587, [1895] UKHL 1
(29 กรกฎาคม ค.ศ. 1895) Lord Halsbury LC กล่าวว่า “If it was a lawful act, however ill the motive might be, he had a right to do it.” (ถ้าเป็นการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมาย ไม่ว่าแรงจูงใจจะเลวร้ายเพียงใด เขาก็มีสิทธิกระทำ คำแปลของผู้เขียน) องค์คณะ ประกอบด้วย Lord Halsbury LC, Lord Watson, Lord Ashbourne และ Lord Macnaghten ที่มา: British and Irish Legal Information Institute (bailii.org/uk/cases/UKHL/1895/1.html) อ่านเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2569

16. WTO Appellate Body Report, United States-Import Prohibition of Certain Shrimp and Shrimp Products, WT/DS58/AB/R (12 ตุลาคม ค.ศ. 1998) ย่อหน้า 158 “The chapeau of Article XX is, in fact, but one expression of the principle of good faith.” (บทนำของข้อ XX เป็นเพียงการแสดงออกอย่างหนึ่งของหลักสุจริต คำแปลของผู้เขียน) สาระส่วนที่เหลือของย่อหน้าสรุปไว้ในเนื้อความ ที่มา: เอกสารขององค์การการค้าโลก (wto.org/english/tratop_e/dispu_e/58abr.pdf) อ่านเมื่อ
20 พฤศจิกายน 2569

17. Ernst Fehr and Simon Gächter, “Fairness and Retaliation: The Economics of Reciprocity” (2000) 14(3) Journal of Economic Perspectives 159-181, doi:10.1257/jep.14.3.159 ผู้เขียนอ่านบทคัดย่อบนหน้าบทความของสมาคมเศรษฐศาสตร์อเมริกัน (aeaweb.org) และตรวจรายการบรรณานุกรมกับ Crossref เมื่อ 20 พฤศจิกายน 2569

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamlegal.com/articles/abuse-of-rights-section-421.html